

Кеба О.В., Шулик П.Л.

ПОПЕРЕДНІ ПІДСУМКИ : ПАНОРАМА ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧИХ ПОШУКІВ ПРОФЕСОРА СЕМЕНА АБРАМОВИЧА*

Автори цих рядків мають велику честь бути учнями професора Семена Дмитровича Абрамовича. Відтак їм особливо приємно було стати першими читачами, та ще й рецензентами (!), нової книжки Учителя. Вона має дуже скромну назву – «Статті про літературу», у повній відповідності до життєвого, професійного, наукового кредо автора – чесно, відповідально й ненав'язливо виконувати свою щоденну працю, заглиблюючись у неосяжний простір світової літератури і долучаючи до цього всіх тих, хто щасливою для них волею обставин виявився поруч.

Пропонована широкому колу читачів – літературознавцям, викладачам, студентам, аспірантам і просто залюбленим у літературу – збірка наукових праць професора цілком підставно може вважатися підсумковою, адже вона підсумовує мало не 50 років творчої науково-педагогічної діяльності С.Д. Абрамовича. Водночас відкритість її висновків з цілої низки історико-літературних і теоретико-літературних проблем дає змогу назвати її перспективною, такою, що окреслює як нові горизонти пошуку самого Семена Дмитровича, так і магістральні тенденції розвитку новітнього літературознавства.

Книжка має п'ять розділів і загалом містить 41 статтю. Звісно, це далеко не все написане автором. Як неважко зрозуміти, особливо тим, хто впродовж багатьох років стежить за публікаціями професора Абрамовича, сюди увійшло насамперед те, що засвідчує його магістральні інтереси у науці, добре перевірене часом і може слугувати подальшим студіям інших науковців.

Відкривається збірка розділом «Проблемні питання вивчення літератури» і статтею, що, попри позірну простоту і зрозумілість назви, включається в одну з найгостріших сьогоденських дискусій про природу і сутність літератури – «Зміст і складові поняття «література» як актуальна науково-методологічна проблема». Власне, саме у цій статті стверджується думка, що наскрізно пронизує всю книжку, ба більше того – і всю багатопланову парадигму наукових студій автора: література є духовно-сакральним феноменом і зводити її чи то до ідеологічного інструментарію, чи то до підручника філософії, чи то до сумнозвісного естетського «мистецтва для мистецтва» означає спрощувати її аж до повної вульгаризації.

До проблем дискусійного плану віднесемо і статтю, що піднімає проблеми вивчення і викладання світової літератури у середній і вищій школі. Автор слушно (і вкотре!) вказує на неподоланість європоцентризму у програмах вивчення літератури і на несумірно малу увагу до сакральних текстів світової літератури – Біблії, Корану, Вед.

Початковий розділ збірки органічно продовжують статті її другого розділу – «Біблія як сакральний текст». Нагадаємо, що крім статей, тут уміщених, професор Абрамович є автором низки об'ємних публікацій монографічного і навчально-методичного спрямування – «Біблія як об'єкт літературознавчого вивчення» (Чернівці, 2000); «Біблія як форманта філологічної культури» (К., Чернівці, 2000); «Авеста, Біблія, Коран у шкільному вивченні» (Харків, 2003), – а також редактором (і одним з авторів) колективної монографії «Біблія як інтертекст світової літератури» (Кам'янець-Подільський, 2011). Натомість у статтях, що склали даний розділ, увагу зосереджено на поетико-стильових особливостях біблійних творів. Аналізується роль і продуктивність поетичних і драматичних первнів біблійних текстів, акцентується митецька своєрідність нарації у Біблії, себто її складної і розгалуженої розповідної парадигми. Відтак надзвичайно слушним і актуальним видається висновок, яким завершується стаття: «Біблія складається саме як *література*, що виросла з одежинок фольклору, складається як вираз допитливого розуму людини, що пізнає світ, не задовольняючись ані філософськими абстракціями, ані поетичними фантазіями, ані міфологізацією сил природи. Її нарратор чи не вперше в світовій літературі намагався підкреслити цінність і святість реального й неповторного людського життя, значність людської особистості, роль морального закону й совісті як регулятора культури...».

Наступний розділ присвячений ще одній важливій проблемі сучасної української гуманітаристики – «Українське слово та біблійна традиція». Присутність останньої автор не просто ви-

* Абрамович С. Статті про літературу / Семен Абрамович. – Кам'янець-Подільський : КПНУ імені Івана Огієнка, 2015. – 336 с.

являє в тих чи тих текстах (тут, сказати б, відкривається неосяжне поле розмаїтих за своєю парадигматикою і прагматикою студій), але виявляє тяглість і значущість цієї традиції на різних етапах поступу українського письменства – від Кирила і Мефодія, Мелетія Смотрицького, Григорія Сковороди, Тараса Шевченка до лірико-екзистенціальних шукань у поезії Нового часу.

Якщо у попередніх розділах С.Д. Абрамович демонструє блискучу культурно-філологічну обізнаність у питаннях біблеїстики, медієвістики, зокрема й української, почасти посиляючись і зацитовуючи тексти різними давніми мовами, то у розділі «Зарубіжна література і компаративістика» він засвідчує вільне володіння європейським літературним матеріалом Нового часу. Його студії включають вивчення шекспірівського канону (п'єса «Буря»), поширюються на англomовну класику ХІХ ст. (Герман Мелвілл, Чарльз Діккенс), торкаються аспектів трансформації християнської доктрини людини у німецькій літературі (творчість Германа Гессе), діалогізують концепцію слов'янства в російській і польській літературах (Олександр Блок і Ярослав Івашкевич).

Найбільшим за обсягом є останній, п'ятий, розділ книжки – «Російська література». І це зрозуміло, адже русистика була першим фахом С.Д. Абрамовича (його кандидатська дисертація свого часу відкрила нові перспективи вивчення творчості Валерія Брюсова, а докторське дослідження стало новим і вагомим словом про Антона Чехова) і на довгий час залишилася його улюбленим, хоча й, як бачимо, далеко не єдиним, дітищем. Тематика статей цього розділу вражає своєю багатогранністю і разом з тим взаємопов'язаністю. Про кого б із російських авторів не йшлося, професора С.Д. Абрамовича цікавлять насамперед проблеми духовності літератури: він пише про «християнський алгоритм» російської літератури, поєднуючи її пошуки з ученням Карла Густава Юнга про архетипи; про духовний стрижень літературної особистості Олександра Пушкіна; про простір «духовної свободи» Петра Чаадаєва і т. ін. Соціально-історична і морально-етична проблематика творчості російських літературних класиків науково виважено і завжди точно та доречно подається «з погляду вічності», уводиться у контекст загальнолюдських пошуків. Симптоматичною у цьому сенсі є назва такої статті: «Обретение Вечности как метасюжет зрелого Чехова». У ній полемічно загострюється проблема чеховської «невіри», безперспективність спроб прочитання Чехова як письменника, позбавленого «Божественної благодаті», і переконливо доводиться пріоритетність духовних, а відтак релігійних первнів творчої еволюції Чехова, особливо очевидних на її завершальному етапі.

Не можна не сказати і про витончене оформлення книжки, що нагадує про ще одну грань обдарованості професора С.Д. Абрамовича – його неабиякий поетичний хист і залюбленість у мalarство, про що добре знають відвідувачі декількох його персональних художніх виставок. І зовсім не випадково обкладинку книжки прикрашає фрагмент старовинного атласу зоряного неба, на якому відтворено сузір'я «Пегас». Пегас, як відомо з давньогрецької міфології, міг висікати джерела, і саме з таких джерел черпали своє натхнення поети. Немає жодного сумніву, що творчі й наукові здобутки професора С.Д. Абрамовича наслідують вічним Кастальським джерелом, чистими і плідними водами якого він щедро ділиться зі своїми читачами, і збірка «Статті про літературу» – ще один яскравий і переконливий взірць талановитого й відкритого діалогу Слова про Слово.